N.I.S.

AANWINSTEN VAN DE ARCHAEOLOGISCHE COLLECTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

DOOR

DR. F. D. K. BOSCH.

Overgedrukt uit het Oudheidkundig Verslag over het tweede kwartaal 1920

Albrecht & Co., Weltevreden
1920

XXIV : -526 (2)

Dipindai dengan CamScanner

XXIV 5-26 (2)
264 900

AANWINSTEN VAN DE ARCHAEOLOGISCHE COLLECTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

DOOR

DR. F. D. K. BOSCH

1. *De bronzen Râkṣasa van desa Babadan.*

Het hierbij afgebeelde bronsje werd in het begin van dit jaar door inlanders bij het patjoelen van den grond in de desa Babadan, onderdistr. Magoewan, distr. Senggoeroeh, afd. Malang (Topogr. Kaart Pasoeroean, bl. H XI) opgegraven.

In het proces-verbaal van de vondst heet het voorwerp artja dari proenggoe gambarnja orang Reksasa, een determinatie, die men zonder gewetensbezwaar kan overnemen. De vinders hebben goed gezien, dat de benaming waarmede elk godenbeeld anders in den volksmond wordt aangeduid, „retjo boedo", niet goed paste, maar dat het bronsje gelijkenis vertoonde met de uit de wajang zoo bekende rĕksasa- en buta-figuren. Misschien hebben bij het opmerken dier gelijkenis de tableaux van de even ten Noorden van hun woonplaats gelegen tjandi Djago een middelaarsrol gespeeld. Op een opvallende plaats aan dien tempel, juist op een voorsprong is een râkṣasa afgebeeld, die hun aandacht wel getrokken moet hebben (Pl. 2). Zijn kop lijkt sprekend op dien van ons bronsje, met de groote bolronde oogen onder de hoog opgetrokken, borstelige wenkbrauwen, samenkomend boven den neuswortel in een grimmig opgetrokken rimpel; de dikke, domme neus met wijduitstaande vleugels; den halfgeopenden mond met wreede slagtanden bezet; de groote ooren, een opzichtig sieraad achter de schelp gestoken en 'n zwaren gouden knop hangend in de lel; de haren woest fladderend en krullend. Zoo'n kop is herkenbaar uit duizenden, of hij staat op den loggen romp van een wajang-râkṣasa, of in steen is uitgebeiteld op een reliëf of in brons is gegoten als bij ons beeldje.

Dus aan den kop, maar niet aan de kleedij en de uitrusting kan ons bronsfiguurtje gemakkelijk als een râkṣasa herkend worden. De slang of de doodskoppen-bandelier, die door de andere leden der Oost-Javaansche râkṣasa-familie doorgaans als upawîta gedragen wordt (Pl. 3), ontbreekt, terwijl in de plaats daarvan over den linkerschouder een breede sjerp geslagen is, die op geheel ongewone wijze onder de beenen doorloopt en op den rug in den lendengordel is ingestopt. De behandeling van de beenkleedij is zeer buitennissig. Onze râkṣasa vertoont de zgn. pradjoeritan- of krijgsdracht, waarbij de kain, om den drager vrijheid van be-

Dipindai dengan CamScanner

weging te laten, tot de knieën is opgetrokken. Ook op de reliëfs zijn de ten strijde trekkende râkṣasa's vaak zoo uitgebeeld, maar steeds zijn dan hun onderbeenen naakt, terwijl die bij den bronzen râkṣasa gestoken zijn in een in de Javaansche beeldhouwkunst geheel onbekend kleedingstuk: een broek, welks pijpen met een onderrand van gestyleerde schulpen tot de enkels reiken, dezelfde beenkleedij, die bij de Balische wajang-figuren en houten of steenen beelden zoo vaak voorkomt.

Behalve op de genoemde punten wijkt de bronsfiguur nog in andere opzichten af niet alleen van de stereotype râkṣasa-voorstellingen, maar ook van alle andere Oost-Javaansche sculpturen.

De in het vorige kwartaalverslag besproken gordelslippen, die zelden bij de staande beelden gemist worden, ontbreken. De vier op onderling gelijke afstanden om de onder- en bovenarm gedragen ringen worden elders niet aangetroffen. Het merkwaardigst is de schouderversiering bestaande uit een geornamenteerde, onder den oksel doorloopende band, waarvan de uiteinden achter op den rug een weinig over elkaar heenschuiven. De merkwaardigheid van dit ornament schuilt niet zoozeer in het feit, dat het tot dusver niet op Java is aangetroffen, als wel, dat het, naar ons weten, in de gehindoeïseerde kunst van slechts twee andere Oost-Asiatische landen voorkomt: Siam en Bali. (Pl. 4) [1]).

Zoowel de beenkleedij als de schouderversiering heeft de râkṣasa dus met de Balische kunst gemeen. Er zou om die reden aanleiding zijn het bronsje in de laatste Majapahitsche periode te stellen, den tijd dus dat de sterkste emigratie van Java naar Bali plaats had, ware het niet dat de stijl zich daartegen krachtig verzet. Met de slappe wajang-achtige figuren der amuletten, noch met de misvormde steenen beelden uit den vervaltijd der kunst vertoont het eenige verwantschap. Het moet uit een vroeger tijd dateeren, daarvoor spreken te duidelijk de krachtige plastiek en de voortreffelijke techniek, die niet achterstaan bij de beste producten uit den bloeitijd der Malangsche bronsindustrie.

Met deze conclusie is het vermoeden omtrent verwantschap tusschen het bronsje en de Balische kunst niet in strijd. Onze vroeger uitgesproken overtuiging [2]) dat de Balische sculptuur haar oorsprong niet uitsluitend vindt in de gedegenereerde kunst, die de laatste Hindoe-Javanen naar het eiland brachten, maar ook aanknoopt bij Midden- en Oost-Javaansche kunstuitingen, die eeuwen vroeger door emigranten overgeplant werden, schijnt in dit bronsje bevestiging te vinden. In ons oog is het voorwerp een zeldzaam exemplaar van een kunstschool, die op Java zelf weinig volgelingen geteld heeft en te niet is gegaan, maar op Bali een krachtigen invloed gehad heeft.

---

1) Zie L. Fournereau, Le Siam ancien, Ann. Mus. Guimet t. XXVII (1895) pl. XXIX. Het Balische houten beeldje (Pl. 4) met de bewuste schouderversiering draagt ook de broek, waarvan hierboven gesproken is. Bij de wajangpoppen en geschilderde figuren komt dit kleedingstuk duidelijker uit, daar de kleur en het patroon doorgaans verschillen van die van de kain.

2) Oudhk. Versl. 1918 p. 53.

Dipindai dengan CamScanner

1. Bronzen râksasa-beeld, gevonden in desa Babadan, district Senggoeroeh, afd. Malang. Ware grootte 27.5 c.M.

Dipindai dengan CamScanner

2

3

4

2 *Basrelief van tjandi Djago met râksasa (Foto O.D. 202).* 3. *Râksasa van basrelief van den hoofdtempel van tjandi Panataran met doodskoppen-bandelier en pradjoeritan-dracht (Foto O.D. 24).* 4. *Houten beeldje van Bali (coll. Bat. Gen.) met schouderversiering en broek (Foto O.D. 3694).*

Dipindai dengan CamScanner

Nog in een ander opzicht is ons bronsje een unicum. Bronzen voorstellingen van halfgoddelijke en mythische wezens als râkṣasa's, gandharwa's, kinnara's e. d. zijn zeer gewoon als versieringen van lampen, handvatten van spiegels en andere bij den eeredienst benoodigde voorwerpen; óp-zich-zelfstaande uitbeeldingen in brons van deze figuren zijn echter nog niet aangetroffen. Dat onze râkṣasa als zoodanig een voorwerp van vereering geweest zou zijn, lijkt onwaarschijnlijk. Wel worden demonen en booze geesten nu nog op Bali (en stellig ook vroeger op Java) gevreesd en ontzien, meer wellicht dan de goed-gezinde goddelijke machten, maar goddelijke eer wordt hun niet bewezen. Was dit bij onzen râkṣasa het geval geweest, dan hadden de voor goden onontbeerlijke waardigheidsteekenen — glorie en lotuskussen — niet mogen ontbreken. Een aannemelijker verklaring geeft de onderstelling, dat de bronzen râkṣasa een zelfde bestemming gehad heeft als de bekende steenen voorstellingen van râkṣasa's op Java. Gelijk bekend fungeeren dezen als poortwachters van tempelterreinen of heiligdommen en worden dan knielend uitgebeeld, gewapend met knots en hartsvanger. De bronzen râkṣasa mist het laatste wapen en zijn houding is er niet naar of zijn (thans afgebroken) linkerhand op een knots gesteund heeft. Voor de betrekking van poortwachter komt hij dus blijkbaar niet in aanmerking. Maar nog in een andere functie treden de steenen râkṣasa's op. Hun grimmige gestalten vindt men ook op de relief-tableaux van tempelwanden- en omgangen als hoofd-personen of figuranten in de verhalen die daar tot stichting en leering der geloovigen zijn uitgebeeld. Met deze laatste voorstellingen zal men den bronzen râksasa het veiligst kunnen vergelijken. Waar nu nog op Bali de populaire figuren uit de groote heldendichten in hout of steen worden vervaardigd, is 't niet onwaarschijnlijk, dat dat gebruik tot den Hindoe-Javaanschen tijd terugreikt en ook op Java — bij uitzondering — wajanghelden en demonen zijn uitgebeeld en, bij of in een heiligdom opgesteld, de geloovigen aan hun grootsche daden herinnerd hebben.

De Hindoe-Javaansche bronskunst vindt haar bestemming voornamelijk in den eeredienst en deze, op zijn beurt, concentreert zich in het heiligdom. Bij de vondst van een bronzen voorwerp van beteekenis zal steeds dus de vraag moeten luiden: van welken tempel in de omgeving kan het afkomstig zijn. In het onderhavige geval bestaat weinig kans in de onmiddellijke nabijheid van de vindplaats resten van een heiligdom te ontdekken. Volgens het proces-verbaal voornoemd hebben de vinders een stuk grond van 5 Meter in het vierkant om de vindplaats afgegraven zonder andere oudheden aan te treffen. Maar even ten Oosten van Babadan is de Goenoeng Katoe gelegen, op welke verheffing in 1880 een niet onbelangrijke bronsvondst plaats had[1]); en even ten Oosten van dat punt ligt Gĕnĕngan de plaats, waar — als de gissing van den heer Callenfels juist is[2]) — de graftempel van Ken Angrok gezocht

1) Deze vondst bestond uit vier drievoeten, drie bidschellen, twee hangklokken, zes dierklokken, twee bellen en drie lampen, alles opgenomen in het Museum te Batavia. Not. Bat. Gen. 1881, p. 81, 114 en Verbeek, Oudheden van Java p. 216.

2) Oudh. Versl. 1916 p. 104 vlg.

Dipindai dengan CamScanner

moet worden. Een terreinonderzoek op en bij dien heuvel in te stellen geeft dus hoop op verblijdender resultaten.

2. *De bronzen lamp van Soekodono.*

Een andere niet onbelangrijke bronsvondst had plaats eveneens in het Malangsche, maar nu op een Westelijken uitlooper van den Semeroe, in de desa Soekodono, onderdistr. Wadjak, distr. Toeren (Kaart res. Pasoeroean blad L XII) (Pl. 5). Behalve een aantal gereedschappen van het gewone model kwam daar voor den dag een fraai bewerkte bronzen lamp, bestaande uit twee op elkaar sluitende stukken; het onderste, het oliereservoir, van voren voor het opnemen van de pit hartvormig gepunt, wordt gedragen door een hollen, geringden staaf, waarin de (houten) stok gepast moet hebben, waarop het voorwerp (bij processies e.d.) rondgedragen werd. Het bovenstuk fungeert als deksel en kan naar achteren om een scharniertje omgeklapt worden. Het draagt een ruw-gevormd, zittend vrouwe-figuurtje, boven welks hoofd zich welft een baldakijn, waarvan de vorm aan een boomblad met hoogopstaanden middennerf ontleend schijnt, gedragen door twee elegante colonettes.

3. *Een terracotta-antefix uit het Cheribonsche.*

Onder de aanwinsten van 1919 is in Bijlage XI der Notulen van het Bataviaasch Genootschap als No. 5758 een door den heer F. James aan het Museum ten geschenke gegeven ornament ingeschreven, dat wel belangrijk genoeg is om hier afzonderlijk besproken en afgebeeld te worden (Pl. 6). Het is een zgn. antefix en werd gevonden ten Noorden van den grooten postweg op de hoogte van de Sf. Paroengdjaja, desa Parapatan, distr. Redjagaloeh. afd. Madjalengka, res. Cheribon.

Het als antefix gebruikte motief: een mannenhoofd geplaatst in een hoefijzervormige nis, bekroond en geflankeerd door lofwerk, is op Midden-Java, evenals in India proper, overbekend. Merkwaardig is hier de kop zelf, onmiskenbaar die van een Buddhistischen monnik, getypeerd door de lang gerekte oorlellen, de gladgeschoren schedel en het ontbreken van ûrṇâ en uṣṇîsa. Bij een Çiwaïtisch of Wiṣṇuïtisch heiligdom zou een dergelijk antefix kwalijk gepast hebben; het moet tot een Buddhistischen tempel behoord hebben.

In het hart van Cheribon sporen van Buddhisme aan te treffen is eene verrassing. De curieuse verzameling te Telaga [1]) (aan den anderen kant van den Tjareme) telt enkele Buddhistische bronsjes, waarvan echter de Cheribonsche afkomst zeer onzeker is. De door Brumund verhaalde overlevering — waarin een kern van waarheid kan schuillen — dat alle oudheden te Telaga van Padjadjaran afkomstig zouden zijn [2]), maakt huiverig eenig verband tusschen het Buddhistische tempelantefix en het bedoelde bronsje te onderstellen.

1) Rapp. Oudhk. Dienst 1914 p. 91.
2) Bijdragen tot de kennis v. h. Hindoeisme op Java, Verhand. Bat. Gen. XXXIII (1868) p. 127.

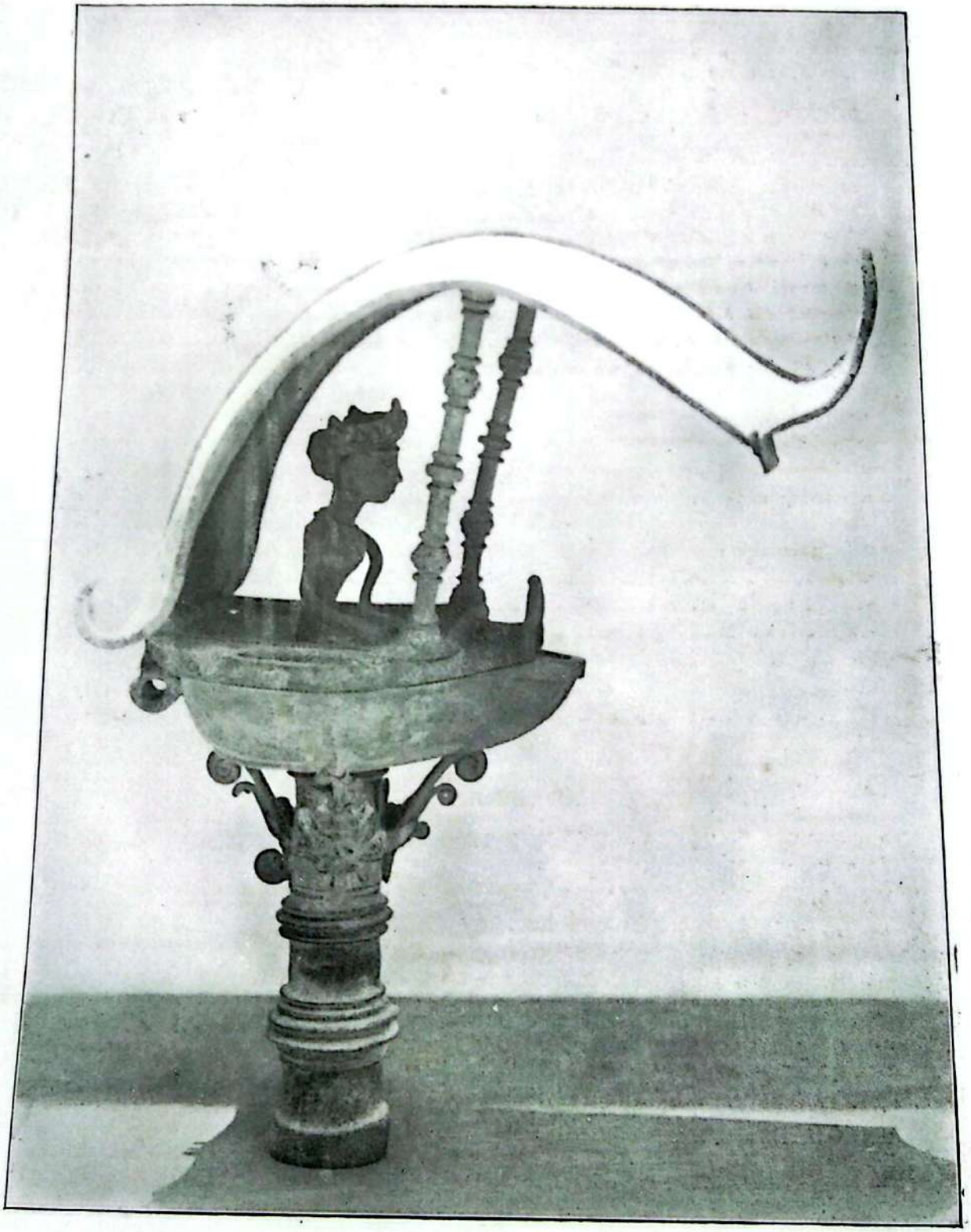

5. *Bronzen lamp, gevonden in desa Soekodono, onderdistrict Wadjak, afd. Malang. Ware grootte 24 c.M.*

Dipindai dengan CamScanner

6. Terracotta antefix, gevonden in desa Parapatan, afd. Madjalengka, Res. Cheribon. Ware hoogte 36 c.M.

Dipindai dengan CamScanner

Het materiaal, waaruit het antefix vervaardigd is, is terracotta. Voor de bewerking van die grondstof heeft Cheribon van oudsher een zekere bekendheid gehad. Ten Oosten van Koeningan werd door Brumund in 1862 de fraaie olifant van terracotta met wierookbrander op den rug ontdekt — misschien dateerend uit het laatst van den Hindoetijd — waarvan Van Kinsbergen zijn niet minder fraaie foto No. 48 maakte. Uit dezelfde streek is een dergelijke olifant met wierookbrander, alleen eenvoudiger bewerkt, afkomstig, die als No. 721a in 's Genootschaps collectie een plaats kreeg. In 1699 schrijft Rumphius in zijn „Amboinsche Rariteitkamer" bij de behandeling van diverse Indische aardsoorten, over de Javaansche a m p o of „roode leem waarvan men op Cheribon de gorgeletten (koelkruiken) maakt, bleekrood als halfgebakken steen". Nog heden ten dage wordt in het Cheribonsche goed aardewerk gebakken, w. o. allerlei keukengereedschap, tampajan's, gendi's, bloempotten, dakpannen enz. [1])

Of de latere Cheribonsche pottebakkerskunst is voortgekomen uit de Hindoe-Javaansche, van welks bestaan het antefix getuigenis aflegt? Het bewijs hiervoor is moeilijk te leveren. Het gebruik van baksteenen ornamenten voor heiligdommen is op Java niet tot Cheribon beperkt geweest. Ook in streken, waar thans de ceramiek niet meer beoefend wordt, zijn baksteenen versieringsstukken aangetroffen, zoo b.v. te Tjandiredjo in het Magelangsche (distr. Grabag) [2]) op den top van het Idjen-plateau [3]) enz.

De eenige gespaard gebleven tempel, waarvan de terracotta ornamenten nog hunne oorspronkelijke plaats innemen, is tjandi Goenoeng Gangsir bij Sidoardjo, die geheel uit baksteen is opgetrokken. Was het Cheribonsche heiligdom, waartoe het antefix behoord heeft, uit hetzelfde materiaal vervaardigd, wat wel waarschijnlijk is, dan geeft dit de verklaring, dat — ondanks de ijverige nasporingen van den heer James, — geen enkel overblijfsel van dat heiligdom in de nabijheid van de vindplaats werd ontdekt. De voor alle doeleinden te gebruiken, goed doorbakken brikken van baksteenen bouwwerken zijn bij de omwonenden steeds meer in trek geweest dan de zware, vóór het gebruik op maat te kappen blokken van natuursteenen tempels. Zeker zijn in de vorige eeuw naar verhouding een veel grooter aantal baksteenen dan natuursteenen tjandi's gesloopt; een feit, waarmede bij de bestudeering der baksteenarchitectuur op Java (én op Sumatra) rekening te houden is.

Over den tijd van vervaardiging van het antefix en den daarbij behoorenden tempel laat zich alleen dit zeggen, dat uitsluitend in de Midden-Javaansche stijlperiode de nis met menschenhoofd als antefix voorkomt en op dien grond het voorwerp niet na die periode, dus na 860 Çaka, gesteld kan worden. Met den bloeitijd van het Pajajaransche rijk zal men het dus wel niet in verband mogen brengen.

---

1) G. P. Rouffaer, De voornaamste industrieën der inlandsche bevolking van Java en Madoera (1904) p. 865, bij Mr. C. Th. van Deventer. Overzicht van den economischen toestand der inlandsche bevolking van Java en Madoera (1904).

2) Rapp. Oudk. Dienst 1911 p. 235. De baksteenen voorwerpen thans in het Museum als Nos. 5523 — 5545.

3) Museum No. 4621c Not. 1894 p. 5.

Dipindai dengan CamScanner

DE OORKONDE VAN SENDANG SEDATI

DOOR

Dr. F. D. K. BOSCH

Overgedrukt uit het Oudheidkundig Verslag over het eerste kwartaal 1922

Albrecht & Co., Weltevreden
1922

XXIV : 526(3)
Ekn-3

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

DE OORKONDE VAN SENDANG SEDATI

DOOR

Dr. F. D. K. BOSCH

Door tusschenkomst van den heer Altona, houtvester te Bodjonegoro, ontving de dienst een viertal koperen platen ter bestudeering, gevonden te Sendang Sedati (ook bekend onder den naam Oro-oro Sedati), even bezuiden de Zuidgrens van Bodjonegoro, ten N. van Ngloejoe (detail-kaart blad R XIV), zijnde de nos. 1, 3, 4 en 5 van een, op de tweede plaat na, volledige oorkonde.[1]) Het schrift is regelmatig en duidelijk, van laat-Oost-Javaansch type en geeft geen aanleiding tot opmerkingen. Het gunstbewijs is uitgevaardigd in 1385 door koning Çrī Singhawikramawarddhana, wiens jeugdnaam luidde dyah Suraprabhāwa, denzelfde waarover Dr. Krom en de heer Van Stein Callenfels in het O. V. 1919 p. 22 vlg. en 153 vlg. naar aanleiding van de derde oorkonde van Trawoelan (O. V. 1918 p. 170) van gedachten gewisseld hebben. Of de enkele nieuwe gegevens van de oorkonde van Sedati de oplossing van de toen besproken moeilijkheden bevat, zal een nader onderzoek moeten uitmaken.

Op de ontbrekende tweede plaat, die waarschijnlijk de opsomming behelsd heeft van de vorstelijke personen, die het edict mede onderteekenden, volgt de aanleiding van de uitreiking van het gunstbewijs; het is de d r d h a b h a k t i „standvastige trouw" van den onderdaan, welke de vorst bereid is duizendvoudig te vergelden. De naam van den begunstigde luidt sang ārya Surung, die van het geschonken vrijgebied Pamintihan. Volgt de begrenzing van de perdikan-desa, waarbij wij iets langer stilstaan, daar dank zij het door den heer Altona ter plaatse ingestelde onderzoek verschillende namen, die niet op de topografische detailkaarten voorkomen werden terecht gebracht, waardoor het vrijgebied vrij nauwkeurig gelocaliseerd kon worden.

De keerzijde van de derde plaat geeft te lezen: „De grenzen van de desa Pamintihan (zijn als volgt): in het Oosten grenst het aan Plang puñcu; in het Zuid Oosten aan Gigiḍah; in het Zuiden aan Dampak; in het Zuid Westen aan Dampak en Madĕwih; in het Westen aan Gĕmpol; in het Noord Westen aan Gĕmpol en Babangĕr; Oostwaarts de lisigarada [2]) tot aan het Noorden; het gebied grenst (daar) aan Babangĕr en Kabalan; Oostwaarts tot aan het Noord Oosten aan Kabalan; Zuidwaarts vanaf het Noord Oosten tot aan het Oosten aan Plang puñcu".

De berg Poentjoe is te vinden op de detailkaart R XIV; aan den voet ligt de desa Poentjoe ongeveer een paal ten N. O. van Sedati. Deze berg — schrijft de

[1]) O. V. 1921 p. 152.

[2]) Een beek als natuurlijke grens. Vgl. O. J. O. XCIV p. 221 „kali sigarada" en p. 223 „lwah sigarada."

Dipindai dengan CamScanner

heer Altona – de hoogste uit den heuvelreeks ten O. van den Goenoeng Pandan, was een belangrijk militair punt. Op den berg zelf waren vestingwerken, als ook er voor, die den weg van Bareng naar het Z., die over den Poentjoe leidt afsloten. Ook op den top is een nederzetting geweest, die, zooals waarschijnlijk overal elders, een militair karakter droeg. De naam Palang-Poentjoe is dan ook buiten twijfel op den bij den Poentjoe behoorende desa, hetzij dat deze op den top of meer in de vlakte lag, toepasselijk.

Van Poentjoe uit voert een weg in Z. W. richting naar Glidah, waarschijnlijk het Gigiḍah van de oorkonde, op een halve paal ten Z. O. van Sedati. Dampak en Maděwih zijn niet bekend. Gĕmpol is de naam, volgens de heer Altona, van een groot deel van het bosch ten W. van Dodol (Q XIV). Het terrein is vroeger sawah geweest, zooals oude leidingen aantoonen en de terreinsgesteldheid doet kennen. Ten N. van Gĕmpol bevindt zich het blok Bangĕr (= Babangĕr), thans in tweeën gesplitst door de bouwvelden van het gehucht Betek (P. XIV). Bekend is, dat er in den ouden tijd een desa was, die meermalen verplaatst is geworden. Kabalan is terug te vinden in een boschgedeelte, dat nu nog onder dien naam bekend staat, even ten Z. van den Goenoeng Sekidang (R XIV), ten N. van de desa Sekidang.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de Westelijke, Noordelijke en Oostelijke begrenzing van het vrijgebied vrij nauwkeurig te bepalen is. Als de Z. O hoek door Glidah = Gigiḍah wordt aangegeven, heeft de Zuidergrens waarschijnlijk van dat punt Westwaarst naar Gempol, dat op dezelfde hoogte ligt, geloopen en vertoont het vrijgebied zich als een langwerpige strook grond van ca 12 K. M. in de richting W-O en ca 4 K. M. in de richting N-Z De naam Pamintihan is niet bekend in die streek. Waarschijnlijk geeft de vindplaats van de oorkonde de vroegere ligging aan en heeft in dat geval de desa in den uitersten Z. O. hoek van het vrijgebied gelegen.

Voor de passage die op de afbakening van de sīma volgt is het noodig de beteekenis van het woord p c a l vast te stellen. Het is duidelijk, dat er iets anders onder verstaan wordt dan „sawah", de beteekenis die de woordenboeken opgeven. Ook kan hier niet bedoeld zijn „dijkje van opgehoogde aarde voor beplanting met bijv. oebi", of „rij van zulke planten" (oebi 3 petjalan = 3 rijen oebi) de beteekenis die het woord, volgens mededeeling van den heer Kats, in Zuid Cheribon bezit, daar immers verderop sprake is van de grootte van het sawah-oppervlak en dus p c a l een zekere vlaktemaat moet aanduiden. Nu is o e n t j a l „werpen" bijv. van een steen; OJ. p c a l, dat hiervan het grondwoord is (u m ĕ c a l - u ñ c a l) duidt dus zonder twijfel een stuk grond aan, in het bijzonder een sawahvak, ter grootte van één worp. [1]) Bij uitbreiding kan het dan ook beteekenen: de begrenzing van zoo'n stuk grond, sawah-dijkje, dijkje van opgehoogde aarde voor beplanting met bijv. oebi, eindelijk: rij planten (Zuid Cheribon). Neemt men in aanmerking dat de afscheiding

[1]) Deze bet. heeft p c a l ook in art. 116 van Jonker's Oud-Jav. Wetb. „S a w a h s a p c a l" is een sawah ter grootte van één (steen)worp. De door J. voorgestelde verandering in s a p c a h is dus niet noodig.

Dipindai dengan CamScanner

van sawahs door heesters en andere gewassen in Oost-Java nu nog zeer gebruikelijk is, dan wordt de beteekenis van de bedoelde passage in zijn geheel duidelijk. De vertaling ervan luidt: [1]) Er zijn sawahs van Pamintihan die een enclave vormen binnen de gronden van Plang puñcu, (ter grootte van) 18 pcal met (diverse?) hout(soorten) aan de Oostgrens, 7 pc. (omplant met) tataṇḍangan (?), 7 pc. ompl. m. pung (Dichrostachys cinera W. en A. de Clercq. Plantk. Wb. 1092. In het Bodjonegoro'sche algemeen voorkomend ook op sawahs, en poeng geheeten), 7 pc. ompl. m. pagagalahan (pa-gala-galahan, de toeri? Sesbania grandiflora Poir, de Cl. 3110, Mal. en Tim. gala[2] of pohon gala[2], wordt thans nog overal aangeplant); 40 pc. ompl. m. singkanak (?); 1 pc. ompl. m. pacelengan (in het B.'sche is het Kromo-desa voor tjèlèng tjelengan; mede is dit het Kromo-desa voor nila. Pacelengan kan dus zijn de tom, taroem, Indigofera tinctoria L.; de Cl. 1885) totaal [3]): 6 houtsoorten op de sawahs; 74 pcal. Voorts zijn er sawahs van Pamintihan die een enclave vormen binnen de gronden van Kabalan (ter grootte van) 5 pc. ompl. m. sirajangkut (?), 8 pc. ompl. m. sarang (?), 1 pc. ompl. m. kasine (zeer waarschijnlijk de in het B.'sche algemeen ook op sawahs voorkomende seroet, Streblus asper Lour. de Cl. 3248., waarvan de met zout gemengde bladeren op gelijke wijze worden gebruikt als de kasinen, de Cl. 1208); 3 pc. ompl. m. paṇḍan (Pandanus spec., thans nog in overvloed op galengans en vooral op sawah-hoeken te vinden); 3 pc. ompl. m. susuruh (Peper Betle L. algemeen aangeplant, in B. ook verwilderd); 3 pc. ompl. m. tunwan (een schoon gebrande galengan? Een aan toenon beantwoordende houtsoort heeft de heer A. niet kunnen vinden. Hij wijst er echter op, dat in O. en M. Java de klampis, Acacia tomentosa Willd, de Cl. 11, in zeer groote hoeveelheid uitsluitend voor brandhout op de sawah-dijkjes, ook als begrenzing, wordt aangeplant. Deze plant, de brandhout-leverende bij uitnemendheid, kan dus zeer wel bedoeld zijn); 1 pc. ompl. m. dharmaga (?) 3 pc. ompl. m. kamuning (de bekende kemoening, Muraya excotica L.; in het B. 'sche overal in het wild of verwilderd) totaal: acht houtsoorten op de sawahs; 18 pc.[4]) Aldus is de grootte van de sawahs van Pamintihan, die enclaves vormen binnen de gronden van Plang puñcu en de gronden van Kabalan. Deze nu zullen ten bate komen van Pamintihan, onveranderlijk. Er zijn sawahs van Plang puñcu welke samengevoegd zijn aan de grens van Pamintihan, 3 pcal met (diverse?) hout(soorten) aan de Westgrens deze komen ten bate van Plang puñcu.

Aan een door den heer Altona gemaakt overzicht van de oudheden in de omgeving van de vindplaats van de oorkonde, ontleenen wij nog de volgende gegevens.

---

[1]) De tusschen haakjes geplaatste beteekenissen der plantennamen danken wij aan den heer Altona.

[2]) Piṇḍa is hier het Skr. woord voor „som", „totaal" Vgl. Jonker O. J. Wetb. p. 198.

[3]) Men zal opgemerkt hebben, dat het totaal der binnen de gronden van Plang puñcu liggende pcals toebehoorend aan Pamintihan klopt met het getal 74 dat de oorkonde geeft; in de telling der pcals binnen Kabalan moet echter een fout geslopen zijn, want niet 18 maar 27 is het totaal.

Sporen van oude nederzettingen (potscherven, baksteenen, loempangs, munten e.d.) worden vooral aangetroffen in de omgeving van Betek, Gĕmpol, Soemberpoh, Bringin, Ngotok, Grapak, Kali Mati, Glingsĕm, Sĕkonang, Soemberlo, Wotan, Goejangan, Padjeng (alle op Q XIV), Grebjegan, de Gg. Boetoeng, Bedji en Sendang Sedati (op R. XIV). In het blok Gĕmpol werd het hoofd van een gouden beeldje gevonden; vroeger stonden hier bij een heilige waringin twee beeldjes. Ten Z. W. van Betek in het blok Kranggan de overblijfselen van een natuursteenen muur van 200 M. lengte. Bij Endri Kilo ten Z. W. van Sendang Sedati (R XIV) tempelgrotten, de eerste toegankelijk langs een kunstmatig terras van natuursteen; in de grot zelf een natuursteenen vloertje, waarop een gebroken yoni; de tweede van boven open met zijgrotten (waarschijnlijk ligplaatsen) en eenige kleinere grotten. Ten N. W. van de Gng. Boentoe (R XIV) ligt het door den heer De Vink onderzochte graf, waarin urnen van rood, niet verglaasd aardewerk en enkele scherven van een aarden lampje werden aangetroffen (O. V. 1921, p. 75 en 77). Het zou volgens locale overlevering de begraafplaats zijn van den ontginner van de streek rondom Sekidang, een Klingalees, die uit het Oosten was gekomen.

Transcriptie.

1a. //0// awighnamastu //0// swasti çrī çakawarṣatita 1385 waiçāka māsa, didi, tṛtīyā kṛṣṇapakṣa, ma, ma, çu, wāra, langkir, uttarasthagrahacāra, mūlunakṣatra, nairiti dewatā, waruṇamaṇḍala, çubhayoga, tu(lees ku)weraparwweça, rodramuhūrtta, waṇijakaraṇa dhanūrāçī, irika diwasanyājñā pāduka çrī mahārājadhirāja prajaikanātha, çrīmaceri bhaṭṭāra prabhu, garbbhaprasūtināma dyah suraprabhāwa, çrī singhawikramawarddhana nāmadewābhiṣeka çrī giripatiprasūtabhūpatiketubhūta, sakalajanarddhanānindyaparākrama digwijaya, janggalakaḍiriyawabhumyekādhipa, sirātah prabhū wiçeṣa ring bhūmijawa makaprakārang janggala mwang kaḍiri; açesahitendrasangghasangghaṛṣitacaraṇā

3a. surung ciradāsa de çrī mahārāja, tuhutuhw atyanta suṣṭubhaktinye jŭng pāduka çrī mahārāja, satatānglatwakĕn dharmma ning sewata lretka hudanan kapyayan tan humiḍĕp ngelnglih, dhīrotsāha mamrihakĕn katuṣṭabuddhin ri çrī mahārāja; makawyakti hana nikang durjjana ri pradeça nikang kĕdĕwang, yatika tlas parikṣīrṇṇa sahananya kabeh, hinilangakĕn tkap sang āryya surung, mangkana kakatona nika suṣṭubhaktin kadhīrotsāhan sang āryya surung yatikāngde paramasantuṣṭa ri çrī mahārāja, çrī mahārāja pwa sira prabhudewātmaka tan dadi ketihan sih dening wwang bhakti ri sira, sumahasraguṇa pamalĕs nira sih ring wwang dṛḍhabhaktinye sira, sang āryya surung pwātyanta dṛḍhabhaktinya ri sira, matayan sinung nirānugraha lĕmah sīma wanwa makangaran pamintihan, irika ta sang pamgĕt jāmbi binwat sārāng upacāra sang hyang rājapraçāsti makāntyarasa mratisubaddhana sīmatwan ikang pami

3*b*. ntihan an tĕlas inanugrahakĕn de çrīmahārāja ri sang āryya surung, tumusa tka ring wka wet sang āryya surung ri hlĕm ning hlĕm, kunĕng parimāṇa ning pradeça nikang pamintihan, ring pūrwwa siḍaktan mwang plangpuñcu, ring āgneyā siḍaktan lawan gigiḍah, ring dakṣiṇa siḍaktan mwang ḍampak ring nairitya siḍaktan lawan ḍampak mwang madĕwih, ring paççima siḍaktan mwang gĕmpol, ring bāyabyā siḍaktan gĕmpol mwang babangĕr, mangetan ikang li sigarada tkeng uttara, asiḍaktan lawan babangĕr mwang kabalan, mangetan muwah tkang aiṣanya asiḍaktan mwang kabalan, mangidul sangkeng aiṣanya tkang pūrwwa muwah, asiḍaktan mwang plangpuñcu, nghing samangkana pangaṣṭadeça nikang sīma ri pamintihan, hanata sawah pamintihan sumlap ing lĕmah plangpuñcu kayon tambak wetan pcal. 18. tataṇḍangan pcal *7*. pung pcal *7*. pagagalahan. pcal. 1. sing

4*a*. kanak pcal.*40*. pacelengan. pcal. 1. piṇḍa kayon ing sawah 6. pcal *74*. muwah hanata sawah nikang pamintihan sumlap ing lĕmah kabalan. kayon sirajang. pcal 5. sarang pcal 8. kasine. pcal. 1. paṇḍan, pcal. 3. susuru. pcal 3. tunwan. pcal. 3. dharmmaga. pcal. 1. kamuning. pcal. 3. piṇḍa kayoning sawah. 8. pcal 18. samangkana göng nikang sawah pamintihan sumlap ing lmah plangpuñcu mwang ring lmah kabalan yatika prasama kabhuktya sangke pamintihan tan kolahulaha. hanata sawah nikang plangpuñcu kagarbbha ri parimāṇa nikang pamintihan, kayon tambak kulwan. pcal. 3. yatika kabhuktya denikang plangpuñcu, mangkana rasanyanugraha pāduka çrī mahārāja ri sang āryya surung, tuhun tingkah nikang sīma ri pamintihan, kewala swatantrādĕgringgit, tan kaparabyāmara dening nāyaka turunturun sāgĕm sarakut, lakwalakwan bwa

4*b*. t lajyanan, mwang winawa sang mānakatrīṇi. lwirnya pangkur, tawan, tirip, pinghe, wahuta rāma, mwang sakweh sang mangilala dṛwya haji wuluwulu prakāra miçra paramiçra manghuryyangilala, sungging, pangaruhan, pogaluh, taji, sukun, haluwarak manimpiki, maniga, pamaṇikan, piningle, tapahaji erhaji, malandang, lca, lablab, tangkil, wilang wanwa, pakuda, pahasti, pulung padi, pawlang wlang, pāmāwāsya, sinagiha, juru jalir juru hunjĕman, sahulun haji kabeh, ityewamadi, tantamātah irikeng sīmapan swatantra, mangkana tang sukha duhkha kadyangga ning mayang tanpa wwah, walū rumambat ing natar, wangtek kābutan, māmuk, mamumpang, ludan, tūtan, angçapratyangça, daṇḍa kudaṇḍa maṇḍi haludi, ikang sīma ri pamintihan juga pramāṇerika, tkeng añĕmbul amahang añang wring, anggula angdyun amubut awa

5*a*. wesuri, abaring anĕpis, ikang sīma juga pramāṇe sadṛwyahajinya mwang pamūjānya kabeh mwang wnanga dṛwya pada gangsalwiranya, ndan sarwwa rwa juga, hingani saṇḍanya kalima sahĕṇḍag ring satuhan angulang kbo, 20, sapi, 40, wdus, 80, celeng sawurugan, aṇḍah sawantayan, paṇḍe salwirnya rwang gusali sowang, wuluwulu prakāra rwang tuhan sowang, ikang ta hīngan ing tan kilalana, mwang mwang katambaran, wnang ungsirĕn deni maling tlĕs wnang anangga pimaling, mangkana rasanyanugraha çrī mahāraja, sampun kesī san hyang ājñā praçāsti, pinangkwakĕn

Dipindai dengan CamScanner

i sang āryya surung pinasāksyakĕn ing sasāmaddhya, manghaturakĕn ta sang āryya surung pamuṣpa ri çrī mahārāja, mwang pasākṣi yāthā krama ri taṇḍa rakryan samudāya, kunĕng ri sdĕnganyan hanāmirudharyya nugraha çri mahārāja mne hlĕm, katke

5 *b.* dlāha ning dlāha, umangguha knang pañcamahāpātaka, mwang sawiparīta ning brahmamukhodita saptawṛddhi, athĕr sasmīsūta nira waçeṣaka tke santāna pratisantānanya kabeh palanyan umulahakĕn anyāya prawṛtti, kawula tan de sang hyang trayodaça sāksi, siddhir astu //0//.

Dipindai dengan CamScanner

AANWINSTEN VAN DE ARCHAEOLOGISCHE COLLECTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

DOOR

Dr. F. D. K. BOSCH

Overgedrukt uit het Oudheidkundig Verslag over het Tweede en Derde kwartaal 1922

Albrecht & Co., Weltevreden
1922

XXIV : - 526(4)

Dipindai dengan CamScanner

AANWINSTEN VAN DE ARCHAEOLOGISCHE COLLECTIE VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP [1])

DOOR

Dr. F. D. K. BOSCH.

5. *Een bronzen vat van Kerintji.*

Het hierbij afgebeelde bronzen vat werd in het begin van dit jaar in de mendopo Lolo der Afd. Kerintji (nadere aanwijzingen omtrent de vindplaats ontbreken) opgegraven en door bemiddeling van den Assistent-Resident van Kerintji aan het Bataviaasch Genootschap ten geschenke aangeboden. Het is in twee deelen gegoten, die met ijzeren nagels aan elkaar geklonken zijn. Mag uit deze onbeholpen wijze van vervaardiging worden afgeleid, dat de techniek niet op eenzelfde hoogte stond als in den bloeitijd der Midden-Javaansche en Singosarische bronsgietkunst, anderzijds levert het feit, dat het ornament niet in de oppervlakte is ingekrast of gestoken, maar gegoten, een bewijs voor de vaardigheid der Kerintji'sche bronsgieters. De kunst was in ieder geval de kinderschoenen reeds ontwassen. Het ornament — waarvan de foto's en de papier-afdruk een goeden indruk geven — is in zeer laag relief op de gladde fond aangebracht en laat zich in de volgende motieven ontleden: de rand van toempal-achtige figuren, die ook de afscheiding vormen tusschen den buik en den hals van het vat; een aantal figuren met getande contouren en slurfvormige uiteinden, waarvan twee op elk zijvlak den volledigen omtrek vertoonen, terwijl de andere rechthoekig zijn afgesneden; een tweetal bijl-vormige figuren tegenover elkaar geplaatst tegen den rand. Tusschen deze motieven ligt een netwerk van onregelmatig gevormde vierkantjes, dat aan een geknoopte (niet gevlochten) vezelstof doet denken. Dit zou er op kunnen wijzen, dat voorwerpen van dezen vorm oorspronkelijk van geknoopt materiaal vervaardigd waren geweest en men later bij het gieten in brons deze grondstof heeft geïmiteerd. Het motief met de slurfvormige uiteinden vertoont eenige gelijkenis met de versiering van de Preangersche candrahāsa's, (Mus. Cat. Nos. 852, 852a-c, 853, 853a-f), op welker steel dezelfde figuren, maar in miniatuur, tegenover elkaar geplaatst — dus niet evenwijdig als op het Kerintji'sche voorwerp — voorkomen.

Naar de bestemming van het bronzen vat valt slechts te gissen. Een drietal thans gedeeltelijk afgebroken oogen, waarvan twee dichtbij den hals, het derde aan

---

[1]) Zie Oudheidk. Versl. 1920, Bijl. F. en 1921, Bijl. T.

Dipindai dengan CamScanner

den onderrand van den bodem geplaatst was, wijst er op, dat het voorwerp bestemd was om gedragen te worden aan een koord, dat door die oogen liep. De vorm herinnert aan dien van de Javaansche kĕpis, een korfje, dat op de heup gedragen dient tot berging van levende visch.

De afwezigheid in vorm en ornament van alles, wat op Hindoe-invloed zou kunnen duiden, levert natuurlijk niet het bewijs, dat het voorwerp pre-Hindoesch zou zijn. Het is even goed mogelijk dat we hier voor ons hebben een voortbrengsel van een locale kunst, die in het geïsoleerde Kerintji naast of na die der Hindoe-Maleiers tot ontwikkeling is gekomen.

EPIGRAPHISCHE EN ICONOGRAPHISCHE AANTEEKENINGEN.[1])

6. *God Brahmā omringd door Maharși's.*

Zooals men weet zijn op de in- en uitspringende muurvlakken van het tempellichaam van het Brahmā-heiligdom te Prambanan, ter hoogte van den omgang, zittende figuren uitgebeeld, die aan hun eerwaardig uiterlijk, hun lange puntbaarden en jaṭā-makuṭa's als ṛṣi's te herkennen zijn. De voorstellingen zijn weinig gevarieerd. De houdingen der handen duiden het geven van onderricht aan; soms houdt de rechterhand den vliegenwaaier vast en ligt de linker in den schoot of op de knie. Achter den rechterschouder steekt de drietand naar boven, waaraan de waterkruik is opgehangen. Over den linkerschouder ligt de camara, zoo die niet in de hand wordt gehouden, met naar voren hangende steel. Ter weerszijden van de zittende midden-figuur staat een ṛṣi of leerling-ṛṣi, eveneens met langen punt-baard en jaṭā-makuṭa toegerust.

Zijn deze maharṣi-groepen, 27 in aantal, als louter decoratie van het heiligdom bedoeld of zijn bepaalde met namen aan te wijzen personen uitgebeeld? Prof. Krom wijst op de figuren op de overeenkomstige plaatsen aan den Çiwa- en Wiṣṇu-tempel, die allen een bijzondere beteekenis hebben en meent daarom de laatste opvatting te moeten aanbevelen. [2])

Dat deze opvatting naar alle waarschijnlijkheid juist is, blijkt uit een plaats in het Wiṣṇu-Purāṇa [3]), waarop we hier de aandacht willen vestigen. De wijze Parāçara verkondigt daar op een vraag van Maitreya, dat in elk Dwā para-tijdperk god Wiṣṇu in de gedaante van een Wyāsa („redacteur"), om het welzijn der menschheid te

[1]) Zie Oudheidk. Versl. 1920 Bijl. I.
[2]) Inl. tot de Hindoe-Jav. Kunst, 1920, Dl. I p. 369.
[3]) H. H. Wilson, The Vishnu Purāṇa (1840) p. 272.

Dipindai dengan CamScanner

bevorderen, de Weda, die oorspronkelijk één en ondeelbaar is, in vele deelen verdeelt. Dit wil zeggen: rekening houdend met de beperkte toewijding, innerlijke kracht en vlijt van de stervelingen maakt hij de Weda viervoudig. Het stoffelijke lichaam, dat hij aanneemt om deze verdeeling tot stand te brengen, is bekend onder den naam „Weda-redacteur" (Weda-wyāsa). Acht en twintig maal zijn de Weda's in de Waiwaswata Manwantara in het Dwāpara-tijdperk door groote Ṛṣi's geordend, en achtereenvolgens zijn a c h t e n t w i n t i g Wyāsa's voorbijgegaan, door wie de Weda in vieren gedeeld is.

De eerste der maharṣi's, die als Weda-redacteuren zijn opgetreden, blijkt Brahmā in hoogst eigen persoon te zijn; op hem volgden Prajāpati (Manu), Uçanas, Wṛhaspati, Savitri, Mṛtyu, enz. enz. met als laatste Kṛṣṇa Dwaipāyana.

Het getal 28 der Weda-wyāsa's met god Brahmā zelven als eerste en voornaamste, stemt overeen met dat der maharṣi-beelden aan het Brahmā-heiligdom, wanneer het hoofdbeeld in de tempelkamer wordt medegeteld. We mogen aannemen, dat dit geen toeval is en het de bedoeling van den decorateur van het Brahmā-heiligdom is geweest, Brahmā in zijn functie van hoofdredacteur der Weda's uit te beelden te midden van zijn staf van mederedacteuren, de 27 maharṣi's. Van deze laatsten kunnen we nu, als we daarin lust hebben, ieder zijn eigen naam geven, beginnende bij Prajāpati links van den ingang om verder de pradakṣiṇa en de lijst van het Wiṣṇu-purāṇa te volgen en te eindigen bij Kṛṣṇa Dwaipāyana, rechts van den ingang.

Onder de vele onbekende grootheden die de lijst van 28 bevat treffen wij enkele namen aan van bekenden klank. Zoo Waçiṣṭha, Bhāradwāja, Gotama e.a. die elders als leden van de groep van de saptarṣi's, het zevengesternte van den Grooten Beer, worden genoemd. Verder Tṛṇawindu, den maharṣi, die door het bekende Singosarische beeld met den naam in nāgarī-karakters op het ruggestuk vereeuwigd is. Eindelijk Vapra, dien wij in het eedsformulier en de Koetei'sche Mūlawarman-inscriptie B regel 3-4 meenen terug te vinden: d ā n a ṃ p u ṇ y a t a m e k ṣ e t r e y a d d a t t a m W a p r a k e ç w a r e. Prof. Vogel teekent hierbij aan: [1]) „If my interpretation is correct, we may infer from the word ī ç v a r a, which is the second member of the compound, that Vaprakeçvara was the name of a spot or a temple (or perhaps both) sacred to „the Lord" (īçvara) i.e. Çiva". In dit verband herinnert dezelfde geleerde aan de eigenaardige gewoonte, die zoowel in Indië als in Indo-China bestaan heeft, om aan Çiwa gewijde heiligdommen een naam te geven, die was saamgesteld uit den naam van den vorstelijken stichter of van een van diens b i r u d a 's (bijnamen) gevolgd door het woord ī ç w a r a. Zoo heet een door Açoka gesticht Çiwa-heiligdom Açokeçwara; een door den Pallawa-vorst Mahendrawarman, wiens b i r u d a Awanibhajana luidde, gestichte tempel: Awanibhajana-Pallaweçwara, enz. enz. „If we now meet — zoo vervolgt prof. Vogel — with a term Baprakeçvara in one of the Koetei inscriptions, we feel naturally inclined to take

[1]) B. K. I. Dl. *74* (1918) p. 203.

Dipindai dengan CamScanner

it to be a similar formation as those quoted from Sanskrit inscriptions in Southern India and Indo-China. A serious obstacle, however, in the way of such an explanation is that, whereas in all the instances enumerated above we could at once recognize the founders name in the first member of the compound, the word v a p r a k a does not even present the appearance of a personal name. On the other hand, it must be admitted that it is equally hard to account for it as an appellativum".

Nu Wapra de naam van een maharṣi blijkt te zijn, zal men Waprakeçwara als de aanduiding van een Çiwaïtischen tempel of een andere heilige plaats mogen opvatten, die naar Wapra, waarschijnlijk in zijn kwaliteit van gotra-stamvader, genoemd was of aan dezen heilige was gewijd. Dezelfde beteekenis heeft dan Waprakeçwara in het Oud-Javaansche eedsformulier, waarin zooals men weet ook de p r a w a r a Agastya een plaats heeft. [1])

God Brahmā omringd door maharṣi's vindt men terug in het door Gopinatha Rao vermelde āgama-voorschrift: [2]) „A large number of ṛṣi's also with moustaches and jaṭā's, carrying in their hands the akṣamālā and the kamaṇḍalu should be seated in the temple of Brahmā and meditating upon him".

Nu we zoo juist een groepgewijze uitbeelding te Prambanan hebben aangetroffen, die aan dit voorschrift beantwoordt, vragen we ons af of niet het Çiwaitische tempelcomplex te Singosari een dergelijke beeldgroep gehuisvest heeft. Volgens deze onderstelling zouden de maharṣi-beelden van Marīci, en Tṛṇawindu (met de wellicht nog ontbrekende beelden van andere „Groote Zieners"), niet de hoofdbeelden van een tempel geweest zijn, maar, evenals te Prambanan, o m een Brahmā-beeld gegroepeerd zijn geweest. Wij denken daarbij onmiddellijk aan den prachtigen Brahmā, die door Reinwardt ca 1822 van het Singosari-terrein is weggehaald en zich thans in het Ethnographisch Museum te Leiden bevindt. Vergelijkt men de platen 54 en 79 van de bekende Singosari-Monographie, waar de Brahmā en Tṛṇawindu zijn afgebeeld, dan blijken de beide beelden ondanks het feit, dat de god in groot ornaat, de maharṣi in de eenvoudige kluizenaars-kleedij is voorgesteld, (dus de behandeling der sieraden als punt van vergelijking wegvalt) treffende stijl-overeenkomsten te vertoonen. De expressie van den kop met de gevoelig gebeeldhouwde wenkbrauwen-bogen; de in meditatie neergeslagen oogleden; den breeden, ijlen, zacht golvenden baard en den forschen knevel met de neerhangende punten, die het gelaat een Chineesch voorkomen verleent, is bij beiden volkomen dezelfde en wettigt de overtuiging, dat de twee beeldhouwwerken van de hand van denzelfden kunstenaar zijn en, iconographisch gesproken, bij elkaar behooren. Tot dezelfde groep behoort dan natuurlijk ook het Marīci-beeld en misschien nog een derde soortgelijk beeld, dat Raffles op 't oog had toen hij schreef: „Not far off (nml. van den Brahmā, ten Z.W. van den torentempel) we noticed Mahadeva, known by his trident. On the stone from which this is cut in relief

[1]) De naam Baprakeçwara komt ook voor in de Tjarita Parahijangan. Zie Poerbatjaraka, T. B. G. LIX p. 416.

[2]) Elements of Hindu Iconography, II, II p. 507.

Dipindai dengan CamScanner

are several Devanagari characters (dit is het Tṛṇawindu-beeld). Another stone, with a figure nearly similar, stood by it. A Hindu sepoy, who accompanied us, ascerted that it represented a Brahmin, but it was too mutilated for us to ascertain the point". Het Marīci-fragment is eerst in 1904 uit een vijver ten Noorden van den torentempel opgehaald en kan dus niet door Raffles bedoeld zijn. Waarschijnlijk heeft hij dus een derde maharṣi-beeld op het oog, dat sinds zijn bezoek aan Singosari spoorloos verdwenen is.

Is de vroeger geuite onderstelling juist, dat de maharṣi-beelden de stamvaders der gotra's voorstellen, waartoe de brahmanen behoorden, die in 1214 met koning Kṛtanagara den dood vonden en dat de in 1273 gestichte c a i t y a het heiligdom geweest is, waarin die beelden vereerd werden, dan mogen wij thans, na de bovenstaande beschouwingen, daaraan toevoegen, dat bedoelde caitya waarschijnlijk een Brahmā-heiligdom is geweest, in welks binnenruimte het zich nu te Leiden bevindende Brahmā-beeld gestaan heeft, dat omringd was door beelden (in aparte cella's of in nissen aan de buitenwanden geplaatst) van Tṛṇawindu, Marīci en misschien nog andere Groote Zieners, „meditating upon him". Het Brahmā-beeld als midden-figuur heeft dan wellicht de nagedachtenis van den eersten van 's Konings dienaren, den Rijksbestierder Kebo tengah, geëerd, terwijl de kleinere maharṣi-beelden de voorvaderen van de minder aanzienlijke Brahmaansche ministers van Kṛtanagara vereeuwigd hebben. [1])

---

[1]) Over de vermoedelijke plaats van het Brahmā-heiligdom op het Singosari-terrein kan het volgende opgemerkt worden. Op Java is, voor zoover bekend, evenmin als in India proper, Brahmā ooit als zelfstandige godheid vereerd (Vgl. G. Rao, Elements, II, II, p. 501), maar steeds als derde lid van de Trimūrti. Het heiligdom, waar de Leidsche Brahmā omringd door maharṣi-beelden, getroond heeft zal men te Singosari dus, evenals te Prambanan, in de onmiddellijke nabijheid van den aan Çiwa gewijden torentempel hebben te zoeken. Het door Brandes op p. 35 van de Monographie beschreven baksteenen terras, op slechts 15 M. afstand ten Z. van den torentempel, komt dan o.i. het meest in aanmerking als overblijfsel van den verdwenen Brahmā-tempel te worden beschouwd. Immers, ofschoon de torentempel te Singosari den ingang op het Westen (feitelijk: Noord-Westen) heeft, en de Çiwa-tempel te Prambanan op het Oosten, komt de situatie der bijtempels ten opzichte van de hoofdtempels toch in zooverre overeen, dat beide liggen ten Zuiden van den hoofdtempel, tegenover de aan Çiwa-Guru gewijde cella. Zoo ergens een Brahmā-tempel op het Singosari-terrein gelegen heeft, dan moet het geweest zijn op de plaats waar zich het bedoelde terras bevindt. Meer laat zich over dit punt niet zeggen.

Dipindai dengan CamScanner